Charakterystyka rozwoju psychicznego i społecznego młodzieży gimnazjalnej.

Okres adolescencji nazywany także okresem dorastania, który trwa między 11 a 12 rokiem życia i 18 a 19 rokiem życia. Okres ten wyróżnia spośród innych to, że zachodzą w nich radykalne zmiany fizyczne, fizjologiczne i umysłowe które przyczyniają się do przekształcenia dzieci w osoby dorosłe. Zachodzi wiele istotnych zmian psychicznych, wiąże się fizycznym, społecznym i poznawczym dziecka. W tym okresie chciałabym się skupić na okresie społecznym i psychicznym dziecka. Problemy psychiczne w tym okresie są nieco bardziej powszechne niż w środkowej fazie dzieciństwa, różnice te nie są jednak znaczące. Zachodzące w tym okresie zmiany – fizyczne, fizjologiczne i umysłowe – przekształcają dziecko w osobę dorosłą. Wiele zmian psychicznych ma związek z fizycznym i poznawczym dojrzewaniem nastolatka. Tak jak pokwitanie może wywołać u dziecka skoncentrowanie się na samym sobie. Fizyczne zmiany zachodzące w wieku pokwitania, ciągnące się przez mniej więcej dwa lata, wywierają istotny wpływ na dotychczasowe wyobrażenia swojego ciała oraz na wynikający z tego obraz samego siebie. Wiek pokwitania cechuje wiele wstrząsów. Dzieci usiłują się dostosować do zmian i pogodzić ze swoim nowym obrazem ciała, co wymaga od nich skoncentrowania się na sobie.
Rozwój społeczny dziecka w okresie adolescencji skupia główną uwagę na interakcji z rówieśnikami i dorosłymi. W okresie tym główną rolę odgrywają rodzina i grupa rówieśnicza. Rodzina jest podstawową komórką społeczną, która powinna stanowić dla dziecka podstawową grupę odniesienia, z którą się identyfikuje i przyjmuje kultywowane w niej postawy, obyczaje i wzory zachowań. Jest pierwszym miejscem kontaktów społecznych, zatem oddziałuje w sposób najbardziej znaczący na kształtowanie zachowań oraz osobowości dziecka.
Rodzice wraz z wiekiem dorastania zaspokajają potrzeby młodego człowieka lecz ich wpływ stopniowo maleje. Przyczynami tego mogą być: konflikty z rodzicami, osłabienie więzi emocjonalnych oraz upadek autorytetu rodzica. Dziecko staje się bardziej zamknięte w sobie, a rodzice nie radzą sobie z uznaniem autonomii dorastających dzieci, gdyż nie są pewni ich odpowiedzialności i obawiają się negatywnego wpływu rówieśników. W okresie późnej adolescencji kontakty z rodzicami przekształcają się w partnerskie. Dużą rolę w rozwoju społecznym dziecka odgrywa także rodzeństwo, jednak duży wpływ zależny jest od liczby rodzeństwa, różnicy wieku i płci.
Grupa rówieśnicza jest to zbiorowość osób o podobnym wieku, która pod wpływem bezpośrednich i osobistych styczności stanowi więź o podłożu przyjacielskim.
Dorastające dzieci zbliżają się do rówieśników, którzy znajdują się w pobliżu i z którymi mogą się wspólnie bawić, bardziej aktywnie dobierają sobie partnerów, oczekując od nich wymiany myśli i współdziałania. Początkiem okresu dorastania jest tzw. przejściowa faza nazywana antagonizmem płci, czyli wzajemnej niechęci do siebie osób płci odmiennej, która jest silniej wyrażana przez chłopców.
W okresie dorastania dzieci spędzają coraz więcej czasu z rówieśnikami, a coraz mniej w towarzystwie rodziców. Ich uczucia społeczne znajdują wyraz m.in. w tworzeniu związków rówieśniczych takich jak: paczki, grupy i związki przyjaźni.
1. Paczki (kliki) – czyli małe, blisko ze sobą zżyte grupy złożone najpierw z osób tej samej płci, później heteroseksualne. Członkowie tej paczki są zazwyczaj w tym samym wieku, mają zbliżone zainteresowania i pochodzą z podobnego środowiska społecznego.
2. Grupy – są liczniejsze, a kontakty między ich członkami oparte są na podobnych zainteresowaniach oraz orientacjach zawodowych.
3. Związki przyjaźni – obejmujące zazwyczaj jednego lub dwoje bliskich przyjaciół, z którymi kontakty są intensywne, oparte na lojalności i zaufaniu.

Wpływ związków rówieśniczych na poszczególne jednostki bywa różny. Zazwyczaj tworzy się poczucie wspólnoty, a wraz z nim podział na „my” czyli młodzież i „oni” czyli dorośli. Pojawia się też pragnienie zewnętrznego upodobania się. Dorastający ubierają się i czeszą podobnie, zachowują się w zbliżony sposób, mówią specyficznym, młodzieżowym językiem (żargonem), który charakteryzuje się lakonicznością i radykalnym uproszczeniem. Młodzież wyraża nim przeżycia, których jej zdaniem w codziennej mowie nie da się wyrazić. Język ten umożliwia młodzieży porozumienie oparte na poczuciu przynależenia i bliskości w przeciwieństwie do „społeczności z zewnątrz”. W okresie dorastania grupa rówieśnicza spełnia ważną rolę, ponieważ większość zachowań nastolatków jest kierowana przez lidera grupy, to znaczy, że młodzi ludzie postępują wedle ustalonych reguł.
W okresie dorastania występuje takie zjawisko jak kultura młodzieżowa. Jest ona uznawana za sposób wzmacniania tożsamości młodzieży, zaznaczenia jej odrębności oraz wzmacniania więzi przynależności generacyjnej. W okresie tym dorastający identyfikują się z grupą rówieśniczą, a jest to spowodowane brakiem bliskości uczuciowej z rodziną. Występuje wówczas nasilony konformizm wobec grupy rówieśniczej, który polega na podporządkowaniu się wzorom i schematom postępowania oraz na dostosowywaniu się do grupy. Członkowie grupy rówieśniczej mają wysokie poczucie przynależności i bezpieczeństwa oraz są akceptowani przez tę grupę, która stanowi zastępstwo i kompensację braku bliskości z rodziną. Rówieśnicy mogą wywierać pozytywny, a także negatywny wpływ na dorastającą osobę. Do pozytywnych cech zalicza się solidarność grupową, wzmocnienie poczucia własnej wartości, bezpieczeństwo emocjonalne, rozwijanie zainteresowań oraz form współdziałania. Do negatywów natomiast zaliczamy: niechęć oraz nienawiść do innych, zuchwałość oraz agresję wobec domniemanych wrogów.
Orientacja na własnej osobowości czyli samoświadomość człowieka, na którą składa się wiedza o sobie samym wraz z oceną samego siebie, rozwija się od wczesnego dzieciństwa. W tym okresie samoświadomości ważne miejsce zajmuje poczucie własnej odrębności, swojej psychicznej autonomii. Na ten okres przypada poszukiwanie własnej tożsamości i próba jej określenia. Poszukiwaniom tym towarzyszy niepokój poznawczy i poczucie zagubienia.
Młodzież poszukuje własnej tożsamości przez próby zamieniania własnej osobowości, próby eksperymentowania z samym sobą. Mogą to być próby naśladowcze lub samodzielne.
Próby naśladowcze polegają na przejmowaniu cudzego zachowania, ubierania, poruszania się, wyrażania emocji, przyjmowania cudzych poglądów, przekonań a także pragnień. Jest to identyfikacja zewnętrzna lub wewnętrzna.
Ważną rolę w okresie dorastania dziecka spełniają funkcję grupy rówieśniczej, którym głównie przypada kształtowanie tożsamości dziecka.
D.P. Ausubel wyróżnił siedem podstawowych funkcji grupy rówieśniczej. Są to następujące funkcje:
1. zastępowanie rodziny – w grupie dorastający czuje się bezpiecznie i ma określony status
2. stabilizacja osobowości – w okresie gwałtownych przemian grupa wpływa stabilizująco na osobowość jej członków
3. wzbudzanie poczucia własnej wartości – przyjęcie do grupy rówieśniczej staje się źródłem poczucia własnej wartości
4. określanie standardów zachowania – kształtowanie nowych odniesień i powstawanie nowych form zachowań, co przygotowuje dorastających do funkcjonowania w szerszym społeczeństwie
5. zapewnienie „bezpieczeństwa wynikającego z liczebności” – grupa do pewnego stopnia chroni przed przymusem ze strony dorosłych
6. rozwijanie społecznych kompetencji – wspólne uczestniczenie w imprezach, dyskutowanie, podejmowanie zbiorowych form aktywności staje się praktycznym ćwiczeniem społecznego funkcjonowania
7. przyjęcie wzorów do ich naśladowania – wielu dorastającym grupa rówieśnicza dostarcza jedynych wzorów.

Rozwój psychiczny
Bardzo ważną rolę w rozwoju i działaniu człowieka odgrywa proces psychiczny, kształtowany

głównie pod wpływem środowiska. Odpowiednie środowisko dostarcza dorastającemu bodźców pobudzających jego rozwój i stwarza sposobność do opanowania,a następnie utrwalania rożnych funkcji poprzez stałe kontakty z ludźmi, którzy poruszają się, działają, mówią. Wyróżniamy funkcje ruchowe, sprawności manualnych, a zwłaszcza rozwój funkcji psychicznych, które są wynikiem stałego i systematycznego wpływu otoczenia na dziecko. Ważnym aspektem jest aby najbliższe otoczenie nie tylko stymulowało rozwój,ale aby bodźce to robiące były zróżnicowane i odpowiednie do możliwości dziecka.
Do czynników wpływających na rozwój psychiczny, zaliczamy takie warunki biologiczne jak: dziedziczenie, rozwój poszczególnych narządów i tkanek, a szczególnie układu nerwowego i hormonalnego oraz warunki środowiska społecznego tj. rodzina, szkoła, rówieśnicy.
Rozwój psychiczny, u pewnej części młodzieży przebiega powolnym, jednostajnym nurtem i zmienia się widocznie dopiero po upływie dłuższego okresu, podczas gdy u innych zmiany te dokonują się nagle, a nowe sposoby zachowania stanowią prawdziwa niespodziankę dla otoczenia.
Okres, w którym każda jednostka osiąga stopniowo coraz większą dojrzałość psychiczną, można podzielić na dwa pewne odcinki czasowe albo fazy, zwane także stadiami rozwojowymi. Rozwój jest czymś ciągłym od chwili poczęcia do chwili, kiedy jednostka osiągnie swoją dojrzałość. Odbywa się ona wolno, w regularnym tempie, a nie skokami. Rozwój właściwości fizycznych i umysłowych jest ciągły, aż do osiągnięcia przez nie maksymalnego poziomu okresu dorastania.
W toku analizy jakiejkolwiek strony rozwoju psychicznego, np. rozwoju spostrzegania, myślenia, mowy można wydzielić jakościowo różne stopnie. Każde dziecko ma swoją indywidualną drogę rozwoju. Różne dzieci rozwijają się nie tylko w różnym tempie, ale przechodzą indywidualnie przez rozmaite stopnie rozwoju. Dzieje się tak, dlatego, że stopnie czy stadia rozwoju nie są formalnymi strukturami, zamkniętymi i samowystarczalnymi, ale zależą od warunków zewnętrznych. Rozwój psychiczny to proces ciągły, w którym narastające zmiany ilościowe doprowadzają do przemian jakościowych.
W okresie adolescencji w rozwoju psychicznym znaczną role odgrywa rozwój uczuć. W uczuciowej sferze rozwoju psychicznego dzieci i młodzieży możemy zaobserwować w naturalnych sytuacjach życiowych. Znaczenie uczuć dla rozwoju psychicznego jest ogromne, choćby dlatego, że przeżycia uczuciowe towarzyszą każdemu działaniu i włączają się we wszystkie niemal procesy psychiczne.
Rozwój umysłowy jest uwarunkowany nauką w szkole, która stawia uczniowi coraz większe wymagania, rozszerza zakres jego wiedzy i ćwiczy wszystkie funkcje poznawcze. W dziedzinie wrażeń i spostrzeżeń dziecko osiąga bardzo wysoką sprawność. Jego słuch, wzrok, węch i dotyk osiągają w tym okresie największa sprawność. Zwiększa się podzielność uwagi, co pozwala na większe skupienie się i efektywniejsza pracę. W tym okresie następuje pełny rozwój najwyższego poziomu myślenia, zwanym myśleniem abstrakcyjnym. Intensywny rozwój wyobraźni ujawnia się w pomysłowości rozwiązań w życiu codziennym jak i w młodzieńczej twórczości.
Kiedy następuje przemiana fizyczna i psychiczna dziecka, kształtuje się w nim wola, czyli świadoma działalność. We wczesnym okresie dorastania, pojawia się tzw. przekora czyli krnąbrność i nieposłuszeństwo wobec dorosłych. Dziecko próbuje wtedy dać do zrozumienia, iż to ono ma rację, nawet jeśli jest to dla niego niekorzystne. Zjawisko to trwa przez cały okres dojrzewania i nie ma dokładnej granicy. Dziecko stara się jednak kształtować swoją wolę, tak aby osiągnąć ideał upatrzonej osobowości. Dorastający dobiera przyjaciół spośród członków swojej grupy rówieśniczej. Są to osoby, które potrafią ich zrozumieć i chętnie słuchają ich zwierzeń a także identyfikują się ze sobą.
Nieposłuszeństwo wobec osób dorosłych spowodowane jest postawieniem dziecka dorastającego w trudnej sytuacji, odmiennej od wcześniejszych, jaką jest konieczność dokonywania nowych wyborów życiowych. Dziecko kieruje się w tej kwestii własnym zdaniem, bądź opinią rówieśników, niejednokrotnie przeciwstawiając się zdaniu rodziców.
Powoduje to wiele konfliktów uczuciowych, które mogą stać się głębokie i poważne, jeśli rodzice nie wykażą należytego zrozumienia i taktu pedagogicznego wobec licznych problemów wieku dorastania.

Przystosowanie się do nowego środowiska jest trudne w każdym wieku. Towarzyszą temu silniejsze lub słabsze napięcia emocjonalne. Dla młodzieży przystosowanie jest szczególnie trudne z dwóch przyczyn:

- oczekuje się od nich przystosowania do kilku różnych, nowych środowisk,
- przezwyciężenia dawnych nawyków myślenia i zachowania, a wyrobienia nowych, zwłaszcza wtedy, gdy jest zbyt wiele nowych sytuacji do których trzeba jednocześnie przystosować się.

Młodzież zaczyna sama rozumieć i interpretować świat wedle swojego uznania, które staje się najwyższą wartością, bez względu na normy czy zasady. Na początku prowadzi to do osamotnienia dziecka w świecie, które czuje się zagubione. Dlatego też zasady kulturowe powinny być przyjmowane z dużą ostrożnością. Dorastanie jest tym okresem, w którym ujawniają się wszelkie nieprawidłowości w rozwoju, który ma doprowadzić młodego człowieka od stanu bycia dzieckiem i wprowadzić go w dorosłe życie. Jest to okres przemian, często nieprzewidzianych, ale prawie zawsze prowadzących do całkowitej kontroli nad własnym „ja" i własnym życiem.

W tym okresie życie uczuciowe dorastających bezustannie się pogłębia i wzbogaca. Rozwijają się uczucia wyższe: społeczne, moralne, estetyczne. Dla młodzieży w tym okresie charakterystyczny jest wzrost uczuć społecznych tzn. uczuć, których źródłem są sytuacje społeczne np. uczucie radości ze zwycięstwa w zawodach sportowych, uczucie radości z uzyskanej wobec klasy pochwały. Szczególnie często występują w tym okresie uczucia negatywne tj. lęki, gniew, nienawiść, wstyd.

Wraz z rozwojem podstawowych procesów psychicznych w sferze intelektu, uczuć i woli, kształtują się u młodzieży ważne cechy osobowości tj. zainteresowania, zdolności, charakter, światopogląd, podstawy etyczne i społeczne, rozwija się świadomość i samoocena. Młodzież odkrywa w sobie nowy świat – świat wewnętrznych przeżyć i doznań.

W każdym okresie życia człowieka przystosowaniu towarzyszy napięcie. Im trudniejsze przystosowanie, tym większe napięcie emocjonalne. W toku przystosowania młodzież jest niezrównoważona emocjonalnie, natomiast po osiągnięciu przystosowania uspokaja się i emocjonalność zanika.

Dorastanie jest okresem pogłębionego poznawania siebie, poszukiwania sensu własnego istnienia. W tym okresie wyłaniają się pytania dotyczące własnej tożsamości: kim jestem? Po co istnieje? Czego pragnę od życia i czego ono oczekuje ode mnie? Wiąże się to z odkrywaniem własnego „ja".

Rodzina jest podstawową jednostką i grupą, która jako pierwsza rozpoczyna proces wychowawczy każdego dziecka. Powinna ona wzbogacać jego życie, dawać mu poczucie bezpieczeństwa, zaspokajać podstawowe potrzeby biologiczne, psychiczne i materialne, oraz dawać oparcie.

Źródło:
http://www.profesor.pl/publikacja,26909,Artykuly,8222Rozwoj-psychiczny-i-spoleczny-mlodziezy-gimnazjalnej-w-okresie-adolescencji8221